

ข่าวโรค “ไขกระดูกตาย”

ที่ไม่ควรทำให้เป็นกระต่ายตื่นตูม

โดย... สพ.ญ. ปัจฉิมา อินทรกำแหง หัวหน้ากลุ่มปาสติวิทยา
สพ.ญ. พัชร ทองคำคุณ กลุ่มแบคทีเรียและเชื้อรา

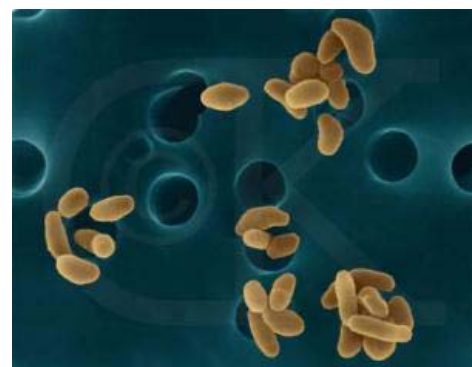

ข่าวเรื่องโรค“ไขกระดูกตาย” หรือ “ทูเลเรียเมีย” (Tularemia) ทำให้สตรีวัย 37 ปี ซึ่งมีประวัติป่วยเป็นโรค มะเร็งรังไข่อยู่แล้วเสียชีวิต และตรวจพบเชื้อแบคทีเรีย *Francisella tularensis* ในกระแสเลือดตั้งแต่เดือนตุลาคม 2550 แต่เพิ่งจะมาเป็นข่าวออกทางสื่อต่างๆ ทั้งทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2551 คงจะสร้างความ ตื่นตระหนกให้กับผู้เลี้ยงสัตว์ในตระกูลฟันแทะ เช่น กระต่าย กระรอก หนู อยู่พอสมควร โดยเฉพาะเมื่อมีประเด็นร้อนว่า เชื้อนี้สามารถนำมาใช้เป็นอาวุธชีวภาพได้โดยการพ่น ให้ได้รับเชื้อทางการหายใจ แต่เนื่องจากโรคนี้สามารถรักษา ให้หายได้ด้วยยาปฏิชีวนะหลายชนิด ถ้ามีการตรวจวินิจฉัย ได้รวดเร็วทันการณ์ จึงควรทำความเข้าใจในด้านความเป็นมา ของโรคและการควบคุมป้องกันโรคจากพาหะ (vector) ต่างๆ ซึ่งได้แก่ เห็บ หมัด ไร หรือแมลงแมลงชนิดอื่นๆ ที่มีเชื้อนี้อยู

มารู้จักโรคไขกระดูกตาย หรือ Tularemia กันเถอะ

โรค Tularemia มีการระบาดครั้งแรกเมื่อปีค.ศ. 1911 ในสัตว์ฟันแทะที่รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เกิดจากเชื้อแบคทีเรียชื่อว่า *Francisella tularensis* มีรูปร่าง แท่งสั้น ๆ ค่อนข้างกลม (coccobacilli) ติดสีกรัมลบจาก ๆ ต่อมาพบการระบาดอีกในหลายประเทศ เช่น รัสเซีย

ประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย บางส่วนของยุโรปและญี่ปุ่น จึงเรียกได้ว่าเป็นโรคในเขตอบอุ่น และเขตหนาวของซีกโลก เหนือ (Northern hemisphere) และเป็นโรคในสัตว์ป่า คนมักติดโรคจากการล่าสัตว์ป่า เช่น กวาง กระต่าย จึงมีชื่อเรียกอีกว่า deerfly fever, rabbit disease, hare disease และเป็นที่มาของการเรียกชื่อโรคนี้ในภาษาไทยว่า โรค “ไขกระดูกตาย” ตามรายงานข่าวที่ออกมา ทั้งที่ยังไม่เคย มีรายงานการเกิดโรคนี้ในบ้านเรา ทั้งในสัตว์หรือในคน มาก่อน และแท้ที่จริงแล้วก็ได้เป็นโรคในกระต่าย บ้านหรือกระต่ายเลี้ยงแต่อย่างใด ควรเรียกเสียใหม่ว่า “ไขกระดูกตายป่า” จึงจะถูกต้องและไม่ก่อให้เกิดความสับสน แก่ผู้เลี้ยงกระต่ายบ้าน

เชื้อแบคทีเรีย *Francisella tularensis*

จากการศึกษาลักษณะของเชื้อที่พบในเขตต่างๆ ของโลก สามารถแบ่งเชื้อออกได้เป็น 4 biotype ได้แก่ *F. tularensis subsp. tularensis* หรือ type A เป็นชนิดที่มีความรุนแรงที่สุด พบในทวีปอเมริกาเหนือ มีกระต่ายป่าชนิดต่างๆ กระรอก และหมีเป็นแหล่งรังโรค

F. tularensis subsp. palaeartica หรือ type B มีความรุนแรงน้อยกว่า พบในยูเรเชีย และอเมริกาเหนือ มีหนูน้ำ สัตว์ฟันแทะต่าง ๆ ที่อยู่ในน้ำเป็นแหล่งรังโรค

F. tularensis subsp. mediaasiatica พบในเอเชียกลางและ *F. tularensis subsp. novicida* มีรายงานทำให้เกิดโรค Tularemia-like ในคน แต่ไม่รุนแรง

การเกิดโรคในคน

ในประเทศที่มีการระบาดของโรค คนจะติดโรคได้หลายทาง ทั้งจากการล่าสัตว์ที่เป็นโรคจากการถลกหนัง และชำแหละซากแล้วเชื้อเข้าทางบาดแผล การกินเนื้อสัตว์ที่ปรุงไม่สุก การดื่มน้ำจากแหล่งน้ำที่มีเชื้อปนเปื้อน การถูกแมลง เช่น เห็บ ยุง และแมลงวันบางชนิดที่ดูดเลือดสัตว์ที่เป็นโรคแล้วมากัดคนอีกต่อหนึ่ง การหายใจเอาฝุ่นละอองที่ปนเปื้อนเชื้อจากมูลสัตว์ป่วย แต่ไม่มีรายงานการติดต่อจากคนไปสู่คน หลังจากได้รับเชื้อจะเริ่มแสดงอาการตั้งแต่ 1-14 วัน แต่โดยทั่วไปคือ 3-5 วัน อาการที่พบ คือ มีไข้หนาวสั่น ปวดหัว ไม่สบายตัว ปวดเมื่อยตามตัว อ่อนเพลีย ในรายที่ติดเชื้อจากผิวหนัง แผลอาจจะบวมอักเสบเป็นวงกว้างและตอม น้ำเหลืองไหลเยิ้มอักเสบหรือไม่ก็ได้ ในรายที่เกิดจากการกินจะเจ็บคอ ปวดท้อง คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย มีเลือดไหลในกระเพาะและลำไส้จากแผลในกระเพาะ ในรายที่เชื้อเข้าทางหายใจจะเกิดภาวะปอดบวมได้ ที่สำคัญในทุกช่องทางการติดเชื้อ อาจมีการกระจายของเชื้อเข้าสู่กระแสโลหิต ม้ามโต ตับโตและโลหิตเป็นพิษ ซึ่งมีความรุนแรงและตายได้ หากทำการรักษาไม่ทัน แต่โดยทั่วไปโรคนี้อาจรักษาได้ด้วยการใช้ยาปฏิชีวนะ เช่น สเตรปโตมัยซิน เจนตามัยซิน คีออกซิซัลคลิน และไซโปรฟล็อกซาซิน เป็นต้น

การเกิดโรคในสัตว์

สัตว์ฟันแทะชนิดต่าง ๆ จะเป็นพวกที่มีความไวต่อการเป็นโรคสูง ซึ่งสัตว์เหล่านี้ไม่ใช่สัตว์เลี้ยง จึงมักพบเมื่อสัตว์ตายหรือใกล้ตายแล้วตามบริเวณพื้นที่ใกล้ป่าหรือสวนสาธารณะในแหล่งที่พบโรค ในกระต่ายป่าอาจแสดงอาการแปลก ๆ เช่น ภูเขาและจมูกลงกับพื้น หรือใช้เท้าตะกุยดิน กล้ามเนื้อกระดูกอ่อนเพลีย ทำให้เดินและกระโดดได้เชื่องช้า

ในปศุสัตว์มีรายงานการเกิดโรคในแกะที่ประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา และรัสเซีย โดยติดจากเห็บ อาการที่แสดงคือ มีไข้ หายใจลำบาก น้ำหนักลด ตอมน้ำเหลืองอักเสบ ท้องเสีย และแยกตัวออกจากฝูง ลูกสัตว์มักจะตายเมื่อกำลังท้องอาจแท้ง นอกจากนี้ยังมีรายงานในม้าทำให้มีไข้ซึม หายใจลำบาก ตัวแข็ง บวมน้ำที่ขา และการทรงตัวไม่ดี สุนัขก็เป็นโรคได้ ส่วนวัวจะมีความต้านทานโรคได้ดี

ในสัตว์เลี้ยง เช่น แมว จะติดเชื้อได้จากการไล่กัดสัตว์เช่นหนู กระต่ายที่เป็นโรค เนื่องจากสัตว์เหล่านี้เมื่อเป็นโรคจะเชื่องช้า ทำให้ถูกจับได้ง่าย แมวที่ติดโรคอาจมีทั้งไม่แสดงอาการ มีอาการเล็กน้อยจนถึงรุนแรง และตายได้ โดยจะมีไข้ ซึม เบื่ออาหาร มีแผลที่ลิ้นและเพดานปาก แมวสามารถถ่ายทอดเชื้อไปสู่คนได้ สุนัขก็ติดโรคจากเห็บหรือการไล่กัดสัตว์ป่วยเช่นกัน แต่สุนัขมักมีความต้านทานโรคได้ดีกว่าแมว จึงไม่ค่อยแสดงอาการ และหายจากโรคได้เอง อย่างไรก็ตามในลูกสุนัขอาจแสดงอาการรุนแรงได้

การป้องกัน

การติดเชื้อ *Francisella tularensis* มีหลายช่องทางที่สำคัญคือจากพาหะของโรคนี้ โดยคนหรือสัตว์ถูกพาหะ

ที่มีเชื้อก่อเป็นอันดับแรก ซึ่งโรคใดก็ตามที่มีแมลงเป็นพาหะ การรักษาโดยการกำจัดเชื้อในคนหรือสัตว์ (host) เพียงอย่างเดียวจะไม่สามารถควบคุมโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพถ้าไม่ตัดวงจรหรือตัวการที่นำเชื้อโรคมายังคน/สัตว์ เนื่องจากพาหะเหล่านี้มีความทนทานอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีความร้อนชื้น เช่น สภาพภูมิอากาศในประเทศไทยเราได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้ที่สัมผัสกับพาหะเหล่านี้ควรระมัดระวังในการดูแลสัตว์เลี้ยงให้ปลอดภัยจากพาหะโดย

1. หมั่นตรวจว่าสัตว์เลี้ยงไว้มีเห็บ หมัด ขึ้นตามตัวหรือไม่และพยายามกำจัดออก โดยใช้หวีหรือแปรงสางออกแล้วทำลายเห็บ หมัด เหล่านั้น ด้วยยากำจัดพยาธิภายนอกที่มีความเป็นพิษค่อนข้างต่ำเช่น ยาในกลุ่ม pyrethroid, permethrin ถ้าสัตว์เลี้ยงนั้นมีขนยาวหนาก็ตัดออกบ้างให้สั้นและบางลง

เห็บ (Tick)

ไร (Mite)

หมัด (Flea)

เหา (Lice)

2. ในกระต่ายจะมีไรในผิวหนังซึ่งจะทำให้เกิดผิวหนังอักเสบแดง ต้องตรวจโดยการขูดผิวหนัง และนำไปส่องดูด้วยกล้องจุลทรรศน์ และไรในหูซึ่งมองเห็นได้เมื่อมีจำนวนมาก เพราะเกิดเป็นก้อนขี้หูพอกขึ้นมา และสัตว์เลี้ยงจะเกาหูอย่างรุนแรง เนื่องจากการระคายเคือง ซึ่งมียาหยอดรักษาให้หายได้ในกรณีนี้ ต้องนำสัตว์ไปหาสัตวแพทย์เพื่อตรวจรักษา

3. หมั่นทำความสะอาดสัตว์เลี้ยงอย่างสม่ำเสมอ โดยการอาบน้ำ หรือใช้ผ้าชุบน้ำชุบ / น้ำยาฆ่าเชื้ออย่างอ่อน เช็ดตัวสัตว์

4. เจ้าของสัตว์เลี้ยงควรล้างมือให้สะอาดทุกครั้งภายหลังสัมผัสตัวสัตว์ โดยเฉพาะก่อนหยิบอาหารรับประทาน

5. สวมผ้าปิดปากและจมูก ขณะที่สัมผัสใกล้ชิดกับสัตว์ หรือการผ่านเข้าไปยังบริเวณที่มีการเลี้ยงสัตว์ตระกูลนี้อยู่จำนวนมาก เพื่อป้องกันการหายใจเอาเชื้อเข้าไป ไม่ว่าจะเชื้อโรคชนิดใดให้ยึดหลักปลอดภัยไว้ก่อน

กรณีผู้ที่มีสัตว์เลี้ยงตระกูลฟันแทะทั้งหลาย หากสัตว์แสดงอาการป่วยที่คล้ายคลึงกับโรคนี้ เช่น มีไข้สูงติดต่อกันเกิน 2 วัน ควรนำไปหาสัตวแพทย์ เล่าประวัติและอาการโดยละเอียดเพื่อรับการตรวจวินิจฉัยที่ถูกต้อง อย่างดีตระหนัก เพราะสัตว์เลี้ยงอาจไม่ได้ป่วยด้วยโรคนี้ก็ได้ ที่สำคัญคือผู้เลี้ยงสัตว์เลี้ยงควรเชื่อในข่าวสารจากแหล่งข้อมูลของหน่วยงานที่รับผิดชอบ

การรักษาโรคในสัตว์

โดยการให้ยาปฏิชีวนะ เช่น สเตอโรอิดมัซซิน เตตราซัยคลิน และคลอแรมเฟนิคอล การกำจัดเห็บ หมัดจะลดโอกาสการติดเชื้อ และการถ่ายทอดเชื้อไปสู่คน และสัตว์เลี้ยงอื่น

.....

ที่มาของภาพ :

เห็บ	http://www.dogbreedinfo.com , http://www.hpa.org.uk , http://www.hpa.org.uk
ไร	http://www.wikipedia.org , http://www.mybunny.org , http://www.parasitology.org
กระต่าย	http://another-today.blog.co.uk
หมัด	http://www.dkimages.com
เหา	http://www.micropest.com
เชื้อ	http://www.health.utah.gov
นิ้วเป็นแผล	http://www.pathmicro.med.se.edu
แผลที่คอ	http://www.cdc.gov

จดหมายข่าวสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ ISSN 1685-2206

วัตถุประสงค์	เพื่อเผยแพร่วิชาการด้านสุขภาพสัตว์โดยเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนข่าวสารวิชาการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาด้านสุขภาพสัตว์และการเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านสุขภาพสัตว์
เจ้าของ	สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เกษตรกลาง เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0-2579-8908-14 โทรสาร 0-2579-8918-19 E-mail : niah@dld.go.th
ที่ปรึกษา	นายสัตวแพทย์ประทุม อินทรโชติ รองอธิบดีกรมปศุสัตว์ นายสัตวแพทย์สำเริง วรศรี ผู้อำนวยการสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ หัวหน้ากลุ่ม / ส่วน / ศูนย์ / ฝ่าย สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ ผู้อำนวยการศูนย์อ้างอิงโรคปากและเท้าเปื่อยภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

กองบรรณาธิการ

สัตวแพทย์หญิงพัชรี ทองคำคุณ	นายสัตวแพทย์ ดร.รัฐพงศ์ รัตนภูมิ	นายสมชาย ช่างทอง
สัตวแพทย์หญิงสุภาพร จัวงพานิช	นายสัตวแพทย์เจษฎา รัตนภาส	นางสาวพนม ไสยจิตร
นายสัตวแพทย์กิตติชัย อุ่นจิต	สัตวแพทย์หญิงชวัลรัตน์ เกียรติยิ่งยงสุลี	นางสาวปิยะวรรณ เกิดพันธ์
สัตวแพทย์หญิงสมใจ กมลศิริพิชัยพร	นายสัตวแพทย์ ดร.ทินรัตน์ ศรีสุวรรณ	นางสาวชนกพร บุญศาสตร์
		นายอุกฤษฏ์ จันทร์สคราญ

จัดพิมพ์และเผยแพร่	ฝ่ายวางแผนและถ่ายทอดเทคโนโลยี ส่วนบริหารจัดการสุขภาพสัตว์ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
สำนักงาน	ส่วนบริหารจัดการสุขภาพสัตว์ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ เกษตรกลาง จตุจักร กรุงเทพฯ 10900
กำหนดออก	ปีละ 6 ฉบับ ทุกๆ 2 เดือน ฉบับละ 1,200 ชุด
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

* สามารถหาข้อมูลเรื่องที่เกี่ยวข้องจดหมายข่าวปีย้อนหลังเพิ่มเติมได้ที่.....www.dld.go.th/niah

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
กรมปศุสัตว์ จตุจักร กทม. 10900
ที่ กษ 0609/พิเศษ

ในราชการกรมปศุสัตว์

ชำระค่าฝากส่งเป็นรายเดือน
ใบอนุญาตที่ 1/2521
ไปรษณีย์โทรเลขราชเทวี